

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՄԱՐ ԱՌԻԹ Ե

զը, դէպի մեր Փրանսիական սիրելի զինուրները, որնք առաջին վտանգի ժամանակ վեր կը կենան Փրանսիական հողը պաշտպանելու։ Ճիշդ չէ նոյնական թէ ես յարձակվել եմ զօրքի առաջ-նորդների վրա, այն գեներալների վրա, որնք պիտի տանեն զօրքը դէպի յաղթութիւն։ Նթէ զինուրական մինիստրութեան գրասենեակում մի քանի մարդիկ իրանց ինստրիգներով անուա-նարկեցին զօրքը, միթէ ասել այդ—նշանակում է յարձակվել ամբողջ զօրքի վրա։ Միթէ մի լաւ քաղաքացու պէս չէ վարլում նա, ով աշխա-տում է մաքրել զօրքը մի յանցաւոր գործին մաս-նակցելու արատից և աղմուկ է բարձրացնում, որպէս զի նորից չը կրկնվեն այն սխաները, որնք մի անգամ մեղ յաղթեցին և որպէս զի այդ սխալ-ները մեղ նորից յաղթելու պատճառ չը դաւնան։

«Բայց ես ինձ չեմ պաշտպանում: Ես պատրութեան եմ թողնում արտասանել իր դատավճիռը իմ վարմունքի մասին, որ անհրաժեշտ էր (Ծիծաղ գահվածի խորքում): Բայց ես յայտարարում եմ, որ զօրքը խայտառակում են, թոյլ աալով ժանդարմներին գրկել մայօր Էստէրհազիին: Այն ցինիքական նամակներից յետոյ, որոնք պատկանում են նրա գրչին, ես յայտարարում եմ, որ այդ քաջ զօրքը ամեն օր ենթարկվում է անպատճեթինների մի քանի հրոսակների կողմից, որոնք զօրքը պաշտպանելու պատրութեակով արտադրում են նրան իրանց ստորութեամբ և ցեսների մէջ քարշ են տալիս Յաննիքիայում մնացած ամեն մի լաւ և մեծ բան: Ես յայտարարում եմ, որ ազգային մեծ զօրքը անպատճում են նրանք, որոնք «Կեցցէ զօրքը» աղաղակները խառնում են «Մահ հրէաներին» աղաղակների հետ: Նրանք կանչում են նոյնպէս. «Կեցցէ Էստէրհազի»: Տէր Աստուած: Սուրբ Լուգովիկոսի, Բայիարի և Կօնդէի ժողովուրդը, մի ժողովուրդ, որ հարիւրաւոր յաղթութիւններ է տարել, հանրապետութեան և կայսրութեան մեծ պատերազմների ժողովուրդը, մի ժողովուրդ, որի սյժը, նազելիութիւնը և մեծանոցութիւնը գիւթում էին ամբողջ աշխարհը, այդ մի և նոյն ժողովուրդը կանչում է. «Կեցցէ Էստէրհազի»: Դա մի այնպիսի խայտառակութիւն է, որը մեզանից կարող է սրբել միայն մեր կոփուր ճշմարտութեան և արդարութեան համար:

«Դուք կարծնում եք, թէ դատապարտելով ինձ
դուք վերջ կը դնէք այս արշաւանքին, որ միշտ-
ված է արդարութեան համար։ Ոչ, պարոններ,
դուք բոլորովին մխալվում եք։ Ինձ պատիւ ա-
րէք, հաւատալով ինձ, որ ես այսողի պաշտպա-
նում եմ ոչ իմ ազատութիւնը։ Դատապար-
տելով, դուք միայն կը բարձրացնէք ինձ։ Նա,
որ տանջվում է ծմբարութեան և արդարութեան
համար, մեծ և սրբազն մարդ է դաւնում։

(ՎՐ ՀԱՅՈՒԹԱՎՎՐ)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՐՄԱՐ Ա.ՌԻԹ Է

լրա զարդարուսան ամբ շատ առաջը, որ
այնպէս կարող են խոչըր նուիրատութիւն
անել և կազմել աւելի մեծ գումար, քան
այժմ ժողոված է: Բայց այդ նուիրատութիւն
երի աղբիւրը անսպառ պահելու համար ան-
եւտ են երկու հիմնական պայմանների. նախ
են ա ճիշտ հաշիւ այն գումարների, որ
ինչն այժմ նուիրած են և երկրորդ՝ ն ա ո-
ւ այ ա ր մ ա ր ծախսարարութիւն: Անկասկա-
րը գումարները օգտաւէտ գործադրութիւն
ուսանան, նրանք կը ոգնորեն թէ նախկին ն-
աստուններին՝ շարունակելու իրանց նուերներ-
ի ուրիշներին՝ մասնակցելու համակրելի գոր-
ծ կամածնի համար ներկայ գէպքը մի յար-
ուիթ է սկիզբ դնել վաղուց զգացվող պահա-
սն է, մի առ մի արձանագրել բոլոր նուիր-
ութիւնները, ամենածիշդ կիրապով որոշել նր-
ութագրութիւնը և այլպիսով առաջն առնել
պիսի թիւրիմացութիւնների, որոնք կոստու-
րա անունը և գցում նրա վարկը: Այդ պա-
ռում են, կրկնում ենք, Եջմիածնի պատիւր,
թէ բարոյական և թէ նիւթական շահերը... Ս-
ենք զարմանայ, եթէ վաղը կամ միւս օրը,
Եջմիածնում ժողովիոց գումարները և եղածն
ամենամանրամասն կերպով ցուցակագրվեն, դ-
գայ, որ Եջմիածնը աղքատ է և հասոյթի-
ատ քիչ են: Այդ կարող է պատահել: Բայց
է մեղաւորը, որ հասարակութիւնը սխալ գո-
խար ունի իր հոգեսոր կենտրօնական հիմնար-
ժեան մասին: Ինքը այդ հիմնարկութիւնն է,
նեռու է պահել հասարակութիւնը իր ներ-

901Ա ԵՒ «ՄՈՒՐՃ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ

— 8 — *W. L. Bickford's Collection*

1888-ին ոսկի	է	արտադրված	մօտ	200	մի
1896 »	»	»	»	410	»
1897 »	»	»	»	470	»
Բայց զրահնից՝ նոր գտնված համփերն ևս					

Այժմ մասնաւորենք մեր խօսքը Ռուսաստանին: Խնչպէս ամենն մի արդիւնաբերող երացնալիք և Ռուսաստանի տնտեսական յայտնի հերթ պահանջում էին, որ նա ունենար այն զրամ, որի ներքին արժեքը հաստատուն կերպաւական շնորհ և զանազան պատկանութիւնների չմնթարիկէք: Այդ պահանջնից աւելի համապատասխանող ուկինդրամ Ռուսաստանի զրամական սիստեմը մինչև անտարի (կամ աւելի ճիշգը մինչև 1896-ի հունվարի արծաթի վրա էր հիմնված: Օրատում էր շատ որոշ կերպով այս մասին: Մոռւթեան դրամական միաւորը ձաթ ըստ ըստ է, որ բաժանվում է 100 պէտի և բոլոնդակում է և այն: իսկ ուկի կտրվում է 10 բոլորիանոց (իմպէրիալ) և 5 լիանոց ($\frac{1}{2}$, իմպէրիալ)...» Բայց վերջին ուների զօրութեամբ արծաթ մանէթը այլ հարամական սիստեմի հիմքը չէ: Այժմ փոխանակին 10 բոլորի և 5 բոլորիանոցների կտրեն նոր արժեքով ուկեղրամ՝ 15, 10 և 5 լիանոց: Եթէ ընթերցազը աշազութիւնն է դրել, նա պիտի նկատէր, որ հին թղթադրամ վրա եղած վերնադիքն երն և ս փոխեն: Մինչև անցեալ տարի տպված թղթադրամ վրա ի միջի այլոց կարդացվում էր, թէ նա զատ ընթացք ունի կամ թէ պարտաւորիչ պոկ ընդունվում է ամբողջ կայսրութեան «արծաթէ մանէթին հաւասար». իսկ նոր թղթադրամների վրա տպված է, թէ ներկայաց կարող է ստանալ պետական բանկից թղթամի փոխարէնը ուսկով: Այս է առա կատարէք Փորմի գլխաւոր կէտը: Երբ 15, 10 և 5 լիանոց ուկի է շրջանառութեան մէջ գրգեռ չէ նշանակում թէ այդ փողերն իրանց

տիպ—Иванушка дурачекъ-ի տիպը: Այդ Ի վա
եղայրներից կրտսերն է և անդադար ձախ
դութիւնների է հանդիպում իր խենթութիւննե
պատճառով, սակայն ժողովրդական երևակայ
թիւնը վերջ ի վերջոյ նրան բարձրացնում է
փառաւորեցնում արմենամեծ աշուղութեամբ, որ
պէտք է եղրակացնել, թէ խօսակէս նա է և
արմենախելօքը եղբայրների մէջ: Գուցէ ապագ
ցոյց տայ, որ հայ պարբերական թերթերի ո
էլ ամենախելօքը ամենալրաց ամենալրուսերն է՝ այսին
«Մուրճը», բայց այդ հրաք չէ կարող տալ լւե
այն ժամանակ, երբ «Մուրճը» հեթանօթի վերո
շեալ հերոսի նոման հարասնչքաւորների պատ
հելիս կրկնում է. «Աստուած նորապասակների
գին լուսաւորի», խակ մեռելի հանդիպելիս
կսում է գոռալ. «տանէք, տանէք, վերջ չը լին

—մի բան, որ չատ յաճախի է պատահում ա
ամսագրի հետ ու կազմում է նրա ամենաօրին
նալ յատկութիւնը և որով միայն կարելի է բ
ցառել այնպիսի յօդուածներ, ինչպէս պ. Արա
խանեանի յօդուածը Զօլայի դատի առկիծ
«Մուրմի» նոր լրյու տեսած յունփարի տեսրում
Յայտնի է, որ Ֆրանսիայի և ամբողջ աշխա
հի պատամիտ մամուլը և ամենահամակը¹
հասարակական խաւերը Զօլայի բունած դիւ
Դրէյֆուսի դատի վերաբերմամբ համարում
ոչ միայն անպայման ազնիւ, այլ և ուղղակի
բոսավայել, և սակայն «ազատամիտ», առաջա
մական Արասխանեանը առանց տատառանովե
պնդում է թէ «ամբողջ արտասահմանի հասար
կաց կարծիքը Զօլայի խնդրի մէջ արհեստակ
է», թէ արտասահմանեան մամուլը և հասար
կութիւնը համակըում է Զօլային լոկ այն պա
ճառով, որ չարիք է ցանկանում Ֆրանսիայց
Ամեն մի դրաշարի այժմ յայտնի է, որ Զօլա
դատի էական կէտն այն էր, որ, Զօլայի ասելը
զինուորական դատարանը Դրէյֆուսին դատ
պարտել էր մի գօկումնեսի հիման վրա,
ցոյց չէին տուել ոչ մեղադրեալին, ոչ նրա փա
տաբանին: Չը կայ ոչ մի խելքը զլիին աղաս
միտ, որ չը հասկանար, թէ չը կայ արդար
թիւն այն երկրում, որտեղ դատարանը կարող
աքսորի դատապարտել մէկին նրան անյս
մեղադրանքի հիման վրա և որ չը կայ ոչ
պետական շահ, որ բարձր լինէր արդարութե
յաւ խունական սկզբունքից: Բայց «առաջադիմ
կան» «Մուրմի» աղատամիտ խմբագիրը, իման
լով, որ անպայման հաստատվել է Զօլայի մեղ
դրանքի էական կէտը, յանդգնում է անփառա
անապացոյց անուանել Զօլայի մեղադրանքը
«դատապարտելի, պախարակելլ» համարել Զօ
լային համակրողների ընթացքը, որնց թւում Կ
այնպիսի անհնաւորութիւններ, ինչպէս ամբ

քին և կշռական գնի համեմատ էլ այդչափ մեն, այլ թէ ոսկեղբարամի արժեքը հաւաք եց թք ծագ է ընթացիկ թղթադրամը 15 րուբլու թղթադրամ ներկայացնազը կը ստան պետական բանկից 15 րուբլիանոց մի ոսկեղբը (իմպէրիալ), որ նշանակում է թէ թղթադրամնիմքը հաւաքը է ոսկի բուրբուռն: Ուստամնի՞ ոսկու սիստեմի փոխադրվիլու առանձինական պատրաստութիւնների չէ եղել: Նպատակն իրագործելու համար՝ կառավար թիւնը հարկ համարեց նախ կանօնաւորել թղթադրամի երերուն կուրսը. նրա և ոսկու համատական արժեքը անսփոփիկի կերպով Տատուեց 150:100, այսինքն որոշեց թէ 150 պէկի թուղթ փողը արժեք 100 կօպէկ ոսկի. Կթէ ամսենք՝ 62½/₃ կօպէկ ոսկի փողը հաւաքը 100 կօպէկ թղթադրամի: Բայց այս կարգադր թիւնը անցաւոր ընաւորութիւնն ունէր և ոչ տական: Պէտք էր դրամն աւելի պարզ ձևի ազնել, — չնչելով թղթադրամի և ոսկու մէջ որ ված արբերութիւնը (150 առ 100) և գործ կան կերպով հաւաքարեցնելով նրանց: Դրա հաերկու ճանապարհ էաք: Կամ ոսկեղբամի կը (ծանրութիւնը) նուազացնել այն չափով, որչա որ այդ տարբերութիւնը գոյութիւն ունէր, և ինքն 1 ½ մասով և 10 և 5 րուբլի վերնագիրն պահել անփոփոխ: և կամ իմպէրիալի ու 1 ½ պէրիալի մեծութիւնն ու կշիռը նոյնը պահեն նրանց արժեքը բարձրացնել 1 ½ մասով, որպիս թղթադրամի ընդունած անուանական արքին հաւաքարվեն: Առաջին միջոցը կը տագէպի դէ վալ կաց եա (դպամի չափերը փոքր նելը), և ըստ երևոյթին դրամնից խոյս տալու մար է, որ կառավարութիւնը յարմար է հարել երկրորդ միջոցը: Այս կերպով մինչեւ այն մանակ իբրև 10 րուբլի գնահատված ոսկեղ մը՝ որոշ, այսինքն 1 ½ աւելի արժեքով ընդուն պարտասորդիչ գարձաւ բոլորի համար և այդ մէքը ներկայացնող իմպէրիալն ու 1 ½ իմպէրի օրինական փողի (monnaie libératoire) նակարագիրն ստացան: Եւ ապա կտրվեց

ցուցիչ Բիօրնաօնն, և որոնց գէմ են միմիայն Ֆրանսիայի և ուրիշ Երկիրների կղերական, մարդաստեաց և լուսավախ տարրերը, կամ այնպիս կասկածելի անձնաւորութիւններ, ինչպէս Պարիզի Կատուիլինա Ռօչֆօր, որ Բուլանժէի ժամանակնեան ամենաթունդ բուլանժականն էր և որի ազնւութեան չէ հաւատառում Ֆրանսիայում ոչ մի լուր մարդ; Ուստի Սենք անձամբ Զօլայի գրականական ուղղութեան համակրողներից չենք, բայց մի և նոյն ժամանակ համոզված ենք, որ Զօլան հազար անդամ աւելի մեծ օգսատներ է տուել ի հայրենիքին, քան զենուրալ Պելիէ իր ընկերակիցներով և որ ապագայ սերունդների կը շեռքի մէջ Զօլայի անունը անշուշտ աւել ծանր կը վնախ, քան Պելիէի անունը, թէս վեր չինք հետ մի և նոյն նժագի մէջ զնէին այն պիսի «Ճանրակշու» անուններ, ինչպէս Արասխան նեան և Կելիչկօ: Տ. Յուլիանիսեան

ՄԻ ԳԻԾ ԱԴՄԻՆԱՏՐԱՑԻԱՅԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Սկզ ընթերցողներին յայտնի է Նոր-Բայազէս
քաղաքի նախկին գեպուտատ Մ. Ա.փրիկեանը
գործը: Ա.փրիկեանը մեղադրվում էր քաղաքային
գումարները սեփականացնելու և նախկին գաւա
ռապետ Սեմեննենկօյի հետ միասին գեղծումներ
գործելու մէջ: Այս օրերս կառավարիչ սենա
տում քննչից այդ գործը, որ շատ բնորոշ և հրա
հանգիչ է այն կողմից, որ ցայց է տալիս, թե
ինչ անելամնելի վիճակի մէջ են գտնվում այ
քաղաքների դէպուտատները, որուել մտցրվա
չէ քաղաքային ինքնավարութիւն: Քաղաքի կող
մից բնորոշած և քաղաքային շահերը պաշտպա
նելու կոչված գեպուտատները, թէև, օրէնքով
մեծ իրաւունքներ և լիազօրութիւններ են գյե
լում և նրանց է յանձնում քաղաքային տնտեսու
թեան կառավարութիւնը, բայց, իրապէս, նրանց
ամեն կերպով կամված են լինում գաւառավետ
ներից և տեղական ոստիկանութիւնից և նրանց
ձեռքում գործիք են հանդիսանում: Ա.փրիկեանը
լինելով Նոր-Բայազէտի գեպուտատ, դղում է,
գաւառավետ Սեմեննենկօյի առաջ: Նա իր ստո
րագրութեամբ վաւերացնում էր այն բոլոր ծախ
քերը, որ Սեմեննենկօ գրել էր տալիս քաղաքային
մատեաններում, առանց վերահսու վնելու թի
արդեօք այդ ծախքերը կատարված են թէ ոչ
Ա.յդպիսավ քաղաքային գումարները վատնվու
էին Սեմեննենկօյի ձեռքով, իսկ Ա.փրիկեանը վա
ւերացնում էր և քօղարկում Սեմեննենկօյի զեր
ծումները: Սակայն այդ զեղծումները երկան ե
կան. Կովկասի կառավարչազապետի հրամանու
Սեմեննենկօն հրաժարեցրվեց պաշտօնից և զատ
էնթումները նշան հետապնդութեամբ են:

ոսկեղրամ,	որի վրա	ուղղակի	նշանակված	է
նոր՝ թղթադրամային	արժեքը,	10 և 15 ըուբեն		
Խոկ 5 ըուբենանոց	ոսկեղրամ	կտրելու	որոշում	
միանդամ	ընդ	միշտ	ապահովացնում	է թէ ոսկե
սիստէմը	վերջնականապէս	ընդունված	է և ար	
ամաթէ	մանէթների	գործադրութիւնն	ևս	կը սա
մանափակվի:	Այժմ	ոսկու	և թղթադրամի	գործա
ծութիւնը	դրված	է և աւասար	հիմունքի	վրա
Մի և նոյն ժամանակ	կարգաւորվում	է նա		
նոր թղթադրամ	կտրելու	հարցը:	Խնչէս յայտն	
է, ամեն անգամ,	երբ որ	և է	քանակութեառ	
թղթադրամ	բաց	թողնութէր,	պետական	բան
կում	դրվում	էլ նոյն	քանակութեան	արժուու
թեամբ	յատուկ	ոսկի	ֆօնդ:	Բայց քանի որ այժմ
դրամական	շրջաբերութեան	հանգամանքը	փոխ	
ված	է և պարուաւրիչ	կերպով	գործածութեան	
մէջ	մտցրվել	նոր ձեմի	ոսկեղրամը,	ուստի կա
սերական	մի ուկազի	հիման	վրա՝	պետակա
բանկը՝	միայն	այնչափ	նոր թղթադրամ	կարող
հանել,	որչափ	որ	ամենասուրպղաբար	պահան
զգացի:	հրապարակի	վրա:	Խոկ արծաթ դրամ	
մնում	է իբրև	մանրուք:	Թղթադրամն՝ որքան հ	
նարաւոր	է լինում,	քաշվում	է հրապարակից:	
Անցեալ	տարի	մօս	միլիօն	արժողութիւն
թեամբ	թղթադրամ	վերցվեց	շրջաբերութիւն	
նից ի հաշիւ	գանձարանի	և 1897-ի	վերջին՝ ժ	
զովրդի	գործածութեան	մէջ	գտնիող	թղթադրա
մի	ընդհանուր	քանակութիւնը՝	պաշտօնական	
վկայութեան	համաձայն	(«ԵՇՏԻԱՔ ՓՈՒԱԿՈՎՅ		
իջել	է այժմ	մինչև 999 միլիօն ըուբենի:		
Որովհետեւ	գեռ ևս	հրապարակի	վրա	երևու
են	հին կորուածքի	(չեկան)	ոսկեղրամներ,	
տարի	աւելորդ	չենք	համարում	յիշել այստեղ թ
ինչ	նրանց	այժմեան	արժեքը.	
1886—1896 թ.	կտր.	15 ր.	կ.	
»	աւելի	առաջ	» 15 » 45	
Պօլուկմագէրիալ	1886—1896 թ.	»	7 » 50	
»	աւելի	առաջ	» 7 » 72½	
Զերվօնեց	»	»	4 » 63½	
			Սարուկան	

